

**ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

У статті розглядаються складові елементи формування педагогічної майстерності вчителя. На думку автора, у складних умовах життєдіяльності основним інструментом виховного впливу на учнів є особистість педагога, його професійна майстерність, рівень зрілості в педагогічній діяльності та особистісні якості.

Ключові слова: педагогічна майстерність, гуманістична спрямованість діяльності, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка, педагогічна технологія.

Постановка проблеми. Процес підготовки майбутнього вчителя за своєю сутністю є процесом формування педагогічної майстерності. Тільки майстер, митець може бути справжнім учителем. Учитель – це творець найскладнішого, що є в природі, – нової людської особистості. Завдання справді надзвичайне, перед ним відступають навіть філософи й психологи, але щоденно його вирішує багатомільйонна армія педагогів. Мета статті – окреслити елементи педагогічної майстерності вчителя, його вплив на формування особистості учня.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання педагогічної майстерності розглядають сьогодні Ш. Амонашвілі, І. Зязюн, С. Логачевська, Л. Лузина, Р. Скульський, Г. Сагач, О. Савченко та ін. Загально-педагогічні засади проблеми формування педагогічної майстерності вчителя вивчали О. Абдулліна, Є. Барбіна, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Кузьміна, М. Кухарев, О. Кучерявий, Г. Сагач, В. Сластьонін, О. Рудик, Н. Тарасевич, Г. Хозяїнов, Г. Шевченко, О. Щербаков та ін.

Виклад основного матеріалу. У період реформування системи національної освіти дуже важливо не допустити того, щоб вірус заспокоєння, бездіяльності чи байдужості проник у душу завтрашнього вчителя. Багатогранність і складність завдань формування нової людини в умовах відродження національної школи роблять проблеми педагогічної майстерності особливо актуальними для сучасної теорії і практики виховання. Педагогічна майстерність завжди була й буде центром притягання, еталоном, якого прагнуть досягти в своєму професійному ставленні працюючі за покликом учителі.

Є кілька підходів щодо визначення педагогічної майстерності. На думку Н.В. Кузьміної та М.В. Кухарева, – це "найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що за відведений час педагог досягає оптимальних результатів" [4, с. 20]. О.І. Щербаков розуміє педагогічну майстерність як синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва й особистісних якостей педагога [5, с. 30].

Ш.О. Амонашвілі не дає чіткої дефініції педагогічної майстерності, але називає її основні риси: "Бути майстром педагогічної справи – це означає мати вихідну позицію ..., яка є особистісно-гуманною; ...це яскрава особистість, мудра, чуйна, доброзичлива і принципова людина; ...це першодослідник теоретичних рекомендацій, який може їх переконливо довести або спростувати. ...Його творчість може збагатити педагогічну науку і практику новими висновками, дати початок новим ідеям і підходам" [1, с. 103].

У Європі під педагогічною майстерністю мають на увазі практичне розгортання і втілення вчителем у професійну діяльність сукупності інтелектуальних, психологічних і духовних якостей. Майстерність учителя прирівнюється до майстерності робітника або ремісника, майстра або митця.

Учитель-ремісник діє на основі особистісного підходу до викладання, акцентуючи увагу на індивідуальному підході до учнів, а нормативні документи є тільки загальним тлом його професійної діяльності.

В учителя-майстра переважає творчий підхід у навчальному процесі. "Діяльність учителя більше нагадує імпровізацію за обставин, що постійно змінюються, ніж дотримання педагогічних правил та алгоритмів. Інакше кажучи, ми маємо справу радше з майстром, ніж інженером" [2, с. 103].

Погляд на вчителя як на митця достатньо поширений у світі: його діяльність вважається

настільки складною, що взагалі не може систематизуватися. Під час занять він отримує величезну кількість інформації, на яку миттєво реагує. Тому вчительська діяльність є мистецтвом, що потребує інтуїтивного відчуття, творчості, імпровізації. Ці якості спроможні проявитися тільки за умови певного відступу від формальних правил та алгоритмів педагогічної поведінки.

До елементів педагогічної майстерності належать:

1. Гуманістична спрямованість діяльності. Полягає в спрямованості діяльності педагога на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків. Передбачає гуманістичний вияв його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. Той, хто не любить і не поважає дітей, учнів, не може досягти успіху в педагогічній праці, бо тільки щира любов і глибока повага педагога до вихованців породжують відповідну любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань, знань, які він вчить здобувати.

2. Професійна компетентність, професіоналізм. Передбачають наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь і навичок). Їх змістом є знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології. Особливостями професійних знань є їх комплексність (потребує вміння синтезувати матеріал, аналізувати педагогічні ситуації, вибирати засоби взаємодії), натхненність (висловлення власного погляду, розуміння проблеми, своїх міркувань).

Професіоналізм педагога – це сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються в людині у процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності, що забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань.

Педагогічний професіоналізм – уміння вчителя мислити і діяти професійно, охоплює набір професійних властивостей та якостей особистості педагога, що відповідають вимогам учительської професії; володіння необхідними засобами, що забезпечують не тільки педагогічний вплив на вихованця, але і взаємодію, співробітництво та співтворчість з ним. Для активного співробітництва з вихованцями вчителюві необхідна мобілізація інтелекту, волі, моральних зусиль, організаторського хисту та вміння оперування засобами формування моральних, інтелектуальних та духовних засад у школярів. Він повинен володіти широким арсеналом інтелектуальних, моральних та духовних засобів, що забезпечують педагогічний вплив на учня. До інтелектуальних засобів належать кмітливість, професійне спрямування сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, прояв і розвиток творчих здібностей учня. До моральних – любов до дітей, віра в їхні можливості та здібності, педагогічна справедливість, вимогливість, повага до вихованця – усе, що становить основу професійної етики вчителя. Духовні засоби – основа його загальної та педагогічної культури.

3. Педагогічні здібності. Сукупність психічних особливостей вчителя, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення.

Головною здібністю, яка об'єднує всі інші, є толерантність, чутливість до людини, до особистості, яка формується. З нею тісно взаємодіють комунікативність (потреба у спілкуванні, здатність легко налагоджувати контакти, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування); перцептивні здібності (професійна проникливість, пильність, інтуїція, здатність сприймати і розуміти іншу людину, її психологічний стан за зовнішніми ознаками); динамізм особистості (здатність активно впливати на іншу особистість); емоційна стабільність (володіння собою, самоконтроль, саморегуляція); оптимістичне прогнозування (передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній); креативність (здатність до творчості, генерування нових ідей, уникнення традиційних схем, оперативного розв'язання проблемних ситуацій); впливовість (здатність вплинути на психічний і моральний світ дітей у певному напрямі, зближуватися з ними, здобувати довіру, любов і повагу, глибоко проникати у їхній; внутрішній світ, конструювати, проектувати його).

4. Педагогічна техніка (мистецтво, майстерність, уміння). Є сукупністю раціональних засобів, умінь та особливостей поведінки вчителя, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи з учнем, учнівським колективом відповідно до мети виховання, об'єктивних та суб'єктивних їх передумов. Вона передбачає наявність специфічних засобів, умінь, особливостей поведінки педагога: високу культуру мовлення;

здатність володіти мімікою, пантомімікою, жестами; уміння одягатися, стежити за своїм зовнішнім виглядом; уміння керуватися основами психотехніки (розуміння педагогом власного психічного стану, уміння керувати собою); здатність до "бачення" внутрішнього стану вихованців і адекватного впливу на них [3, с. 418-419].

З розвитком педагогіки та психології як науки і практичної діяльності поряд з поняттям "педагогічна техніка", яке відображає тільки суб'єктивні особливості навчально-виховного процесу (контроль педагога за своїми емоціями, настроєм, поведінкою, перцептивно-чуттєвим сприйняттям зовнішніх предметів, технікою мовлення) стали використовувати і термін "педагогічна технологія" (знання про майстерність), який стосується проблем планування та організації навчального процесу.

Педагогічна технологія. Є комплексом знань, умінь і навичок, необхідних учителю для вирішення стратегічних, тактичних, а також процедурних завдань під час навчально-виховного процесу. Йдеться про систему взаємодії вчителя з учнями, способи добору та впорядкування навчального матеріалу згідно з вимогами теорії пізнання. Іншими словами, педагогічна технологія є описом системи дій учителя та учнів, які слід виконати для оптимальної реалізації навчального процесу. Складовими педагогічної технології є володіння мистецтвом спілкування з дітьми, вміння керувати своєю увагою та увагою дітей, здатність за зовнішніми ознаками поведінки дитини визначати її душевний стан тощо. Уміння налагоджувати оптимальні взаємостосунки з дітьми, змінювати їх відповідно до розвитку учнів і їхніх вимог до вчителів є важливим компонентом педагогічної майстерності.

У діяльності вчителя професіоналізм вимірюється рівнем педагогічної майстерності. Практика роботи педагогічних навчальних закладів із формування професійної майстерності вчителя переконує, що в умовах відродження національної школи, культури та самосвідомості народу вчитель як творча особистість робить педагогічний процес живим, багатограним.

Справжній педагог повинен працювати на майбутнє, випереджати свій час. Його має хвилювати не лише окрема індивідуальність, а світ людей. Завдяки цьому педагогічна професія стає творчою місією. Місія педагога – це не лише його власні інтереси, мотиви, плани. Він є посередником між дітьми та системою ідей, традиціями, культурою свого народу і людства. Його обов'язок – виховувати гідних людей, здатних примножувати здобутки людської цивілізації.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества : книга для учителя. / Ш.А. Амонашвили – К., 1991. – С. 103.
2. Bourdons R. La profession annalist ion des enseignants: les 1 i mites d'unmythc / R. Bourdons // Revue Francoise de Pedagogic, 1993. № 105. – P. 103.
3. Волкова Н.П. Педагогіка : посібник. / Н.П. Волкова // Педагогіка. – К. : Видавничий центр "Академія", 2003. – с. 418-419.(Альма-матер).
4. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя. / Н.В. Кузьмина, Н.В. Кухарев. – Гомель, 1976. – С. 20.
5. Щербаков А.И. Формирование личности учителя в системе высшего педагогического образования. / А.И. Щербаков. Л., 1968. – С. 30.

Резюме

В статье рассматриваются элементы педагогического мастерства учителя. Автор считает, что в сложных жизненных ситуациях основным инструментом воспитательного воздействия на учащихся является личность учителя, его профессиональное мастерство, уровень зрелости в педагогической деятельности и личностные качества.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, гуманистическая направленность деятельности, профессиональная деятельность, талант педагога, педагогическая техника, педагогическая технология.

Summary

The elements of the pedagogical skills of a teacher are considered in the article. The author considers that the main tool of the educational influence on pupils in difficult life situations is the

personality of a teacher, his professional skills, the level of maturity in a pedagogical activity and personal qualities.

Key words: a pedagogical mastery, a humanist direction of the activity, professional activity, teacher's talent, a pedagogical technique, a pedagogical technology.